

A HOLTAK VISSZAJÁRNAK

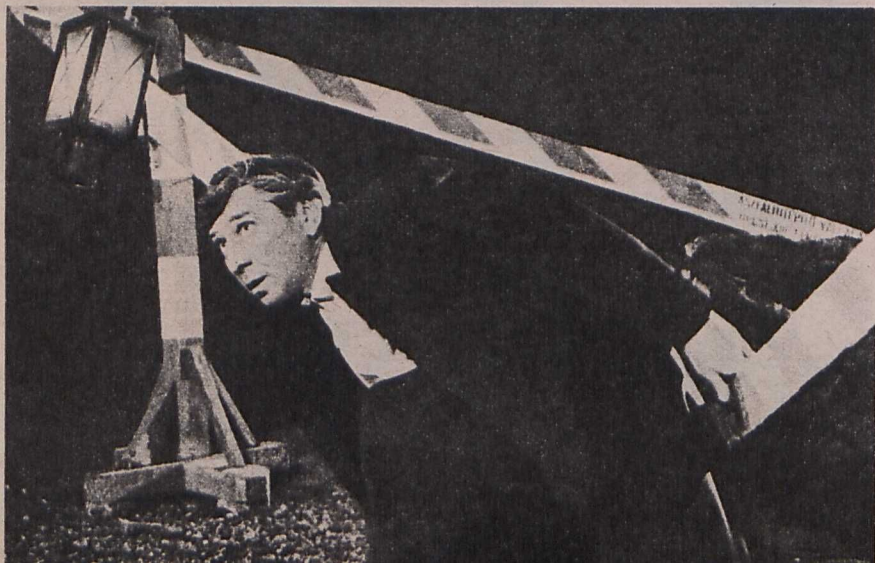
Vajon ki a bűnös, hogy nem születnek nálunk igazán jó krimifilmek? — a kérdés megoldása után nyomozó kritikusok éjt nappallá téve próbálták újabb és újabb magyarázatokkal alátámasztani feltevéseiket. A kör egyre szűkült. A gyanú mindinkább magára az életre terelődött. Nem a forgatókönyvírókra és rendezőkre, hanem az életre, amely nem kínál lehetőséget a krimifilmek nagy hatású büntetteinek elkövetésére. A hitelesség hiányzott elsősorban a magyar bűnügyi filmek kiagyalt törtériáiból. Az élet a bűnös — állapították meg a kritikusok, és az ügyet már-már lezártak tekintették.

És ekkor váratlan dolog történt. Az élet, mintha fellázadt volna a gyanúsítások ellen, olyan megdöbbentő „krimi” produkált, hogy ereinkben — a műfajhoz illően — megdermedt a vér. A közelmúltban lezajlott nyilas-per napvilágra kerülő tényei a legmerészebb képzeletet is megszegyenyítették. Az élet forgatókönyve vad volt, felkavaró, és rémületesen eredeti. Emberek —, ha ezzel az összefoglaló elnevezéssel egyáltalán megtisztelhetjük őket, 1944-ben elkövetett szadista tömeggyilkosságok után, a felelősségrevonás elől megmenekülve, több mint húsz esztendeig közöttünk éltek álnéven, barátaik, munkatársak, de még családjuk sem sejtett semmit előző véres életükről.

E rendkívüli téma inspirálta *A holtak visszajárna*k alkotóit, Pintér József forgatókönyvíró, Wiedermann Károly rendező és Neumann László operatőrt a Mókép és a Magyar Televízió közös produkciójában készített bűnügyi film megszületésében. Sajnos, a kritikusok előlről kezdehtik a nyomozást. Ez a legújabb krimifilm is nélkülozi a hitelességet. Nyilvánvaló, nem az élet tehet róla. De akkor ki...? A végső nagy leleplezés igénye nélkül, elfogulatlan tanúvallomásként, hadd soroljunk fel néhány megfigyelést, melyek talán szerény adalékul szolgálnak majd a kritika Sherlock Holmes-ának az ügy felderítéséhez.

A film drámai magva egy fiatal pap lelkiismereti válsága. Jámbor sekrestyéséről megtudja, hogy nyilas tömeggyilkos volt. Az embert, aki ezt meggyóna, másnap holtan találják a kőkereszt alatti szakadékban. A pap, bármennyire is szeretné, nem segíthet a nyomozó rendőrtisztnek, gúzsba köti a gyónási titoktartás fogadalmá. A bűnügyi feszültség helyett elmélyedhetünk az egyházi morál etikai konfliktusában. Ha a rendőrtiszt és a film drámai elgondolása egyaránt nem a pap vallomásától várná a megoldást, csupán egyszerű, józan logikára támaszkodna, a film közepe táján már bekövetkezne a kibontakozás. Így azonban mesterseges késleltető mozzanatok közbe-

Molnár Tibor a sekrestyés szerepében

iktatására van szükség: papi feljebbvalóra, aki mindúntalan figyelmezteti vívódó paptársát kötelességére és rendőrtiszti feljebbvalóra, aki mindúntalan el akarja téríteni a nyomozás irányát az egyetlen valószínű nyomról. A sekrestyés lelepleződésének és letartóztatásának, lélektani komolyságot, mértéktartást nélkülöző, bombasztikus zárójelenete már-már a paródia erényeivel hat. Mégis, el kell ismernünk, a forgatókönyv egyébként sajátos belső logikai rendszer szerint épül, persze nem a valóság logikája ez, hanem a krimifilmek túlbonyolult, túlkomponált, kiszakozott dramaturgiai következetessége. A film megelevenítése azonban nem tudja magával ragadni a nézőt, a feszültség képletére leegyszerűsített játékbá. A figurák, a környezet, a légkör hitelessége még talán lélektani buktatókon is átsegíthet, mint ezt egy sikeres magyar bűnügyi film, *A hamis Izabella* esetében láthattuk. *A holtak visszajárának* megvalósítása azonban alatta marad saját lehetőségeinek.

Ha egy film képi megformálásban nem viseli magán a valóság ujjlenyomatát, utólag meglehetősen nehéz kielemezni az okok és okozatok összefüggéseit. Ebben a filmben nem hisszük el a várost, az utcákat, a falak vakolatát, a sekrestyés közsöngetését, a zsaroló kegyeszerárus alattomos pillantásait, nem hisszük el a vak testvér elmaszkírozott, világtalan szemét, a meggyilkolt ember szétroncsolt arcát, a rendőrtiszt összeráncolt homlokú töprengését. Nem lépünk át a díszlet, a külső motívum, az arcfesték, a felvevőgép beállítás szögének szakmai realitásaiból az illúziók világába. Az egyébként kiváló színészek, Óze Lajos, Molnár Tibor, Szirtes Ádám, Bánhidny László, Tomanek Nándor, Ráday Imre, Harkányi Endre feleslegesen hangsúlyozó, magyarázó stílusban játszanak, Deme Gábor dramaturgiailag jól építette fel szerepét. Az alakok többnyire nem sajátos életüket élik, hanem minden pillanatban valamilyen dramaturgiai fordulatról értesítenek bennünket. Az eredetileg talán

Tomanek Nándor és Óze Lajos

helyesen elképzelt jelenetek egy-egy semmisségnek látszó árnyalattól elvesztik meggyőző erejüket. A püspöki palota tekintélyt sugárzó márványlépcsőházában a fiatal tisztelendő és egyházi feljebbvalója úgy ordítóznak egymással, mint mások a kocsmában. A balkezes ifjú nyomozó a legdrámaibb percekben olyan szeretetre méltó feltűnni vágyással figyelő újságja mögöl, a szembenlevő vasúti ülésről, a menekülő gyilkost, hogy ez akár egy burleszkfilmben is igen kedves részlet lenne.

Legfurcsább az, hogy a műalkotás kibontakozásának titokzatos vegyi átváltozásában az élettől kölcsönzött valódi alapötlet hat a legvalószínűtlenebbnek: az egykori szadista gyilkosság-sorozat a nyilas pártház pincéjében, a bűnügyi drámát mozgató szörnyű vétek, illetlenül külsőséges kellékként kapcsolódik a történethez. Hogyan vesztette el hitelét a valóság? — ezt már valamiféle esztétikai kriminek kellene kinyomoznia.

LÉTAY VERA